

EVENIMENTE CULTURALE DIN STOCKHOLM

de arh. Octavian Ciupitu

"Edvard Munch
IMAGINI PE SPATELE OCHIULUI"

La Muzeul de Artă Modernă (Moderna Museet) din Stockholm se desfășoară în perioada 24 februarie - 13 mai 2001 o expoziție de lucrări de grafică ale pictorului norvegian Edvard Munch (1863-1944). Sunt prezentate 74 de lucrări de grafică, constituind o colecție a acestui muzeu care este expusă acum pentru prima dată publicului larg. Deși această colecție de lucrări de grafică executate de Munch aparține de mai multă vreme Muzeului de Artă Modernă, ea nu a putut fi expusă până acum în totalitatea sa în sălile proprii, deoarece toate lucrările de artă grafică aparținând muzeelor statului trebuiau să se afle în păstrarea Muzeului Național (Nationalmuseet) din Stockholm, ca autoritate tutelară. Prin declararea Muzeului de Artă Modernă ca autoritate de sine stătătoare în luna iulie anul trecut s-a creat, însă, posibilitatea transferării colecției de artă grafică de Edvard Munch în localurile proprii ale posesorului acesteia pentru a fi expusă pentru public acum, într-un mod nu lipsit de un oarecare aer triumfător. Organizatorii expoziției au completat prezentarea colecției de grafică de Munch cu câteva picturi în ulei ale acestuia, o parte din ele aparținând Muzeului de Artă Modernă din Stockholm, celelalte fiind împrumutate de la alte muzee din Suedia. Astfel, marea pictură intitulată "Fata bolnavă", realizată în 1896, este împrumutată de la Muzeul de Artă din Göteborg.

Ideea centrală a expoziției, expusă și în titlu, este luată dintr-o exprimare ce constituie o adevărată profesie de credință a lui Edvard Munch: "Natura nu este doar ceea ce este vizibil pentru natură - ea este și imaginile interioare ale sufletului - imagini pe spatele ochiului".

Edvard Munch s-a născut într-o veche familie norvegiană de umaniști, oameni de știință, ofițeri și preoți, la ferma Engelhaug din Leten, în Norvegia. Pe vremea aceea, din 1814, Norvegia făcea parte din Uniunea Suedia-Norvegia. În 1864 familia se mută la Kristiania, cum se numea pe atunci orașul Oslo. Edvard este al doilea născut din cinci copii. Când are cinci ani, mama lui moare de tuberculoză. La vârsta de paisprezece ani îi moare și o soră, de aceeași boală. "Boala, nebulina și moartea au fost îngerii negri care mi-au stat de veghe la leagăn și care mai apoi m-au urmat în viață", a spus mai târziu Edvard Munch.

În 1881 este primit la Școala Regală de Desen. În anii următori studiază mijloacele de exprimare ale impresionismului și naturalismului, fiind la scurt timp inclus în "boema din Kristiania". Aceasta era formată dintr-un grup de intelectuali care se adunau la cafeneaua hotelului Grand ca să discute noile idei de la Paris, aduse la ei de scriitorul danez Georg Brandes. Edvard Munch lucrează de pe acum la primele versiuni ale unora dintre cele mai cunoscute lucrări ale sale: Copilul bolnav, Pubertate și Ziua după beție. În 1889 are prima expoziție personală de pictură. În același an pleacă la Paris, ca elev al lui Léon Bonnat.

Viața culturală din Paris era impregnată atunci de ideile naturalismului, conform cărora cursul vieții umane ar fi predestinat de propriile instincte. Curând aceste idei sunt concurate de interesul curentului simbolist pentru profunzimea absconsă a vieții sufletești, manifestat cu precădere în literatură și teatru. În domeniul picturii se manifestau acum artiști ca Paul Gauguin (1848-1903), Vincent van Gogh (1853-90), grupul Les Nabis ("Profeții") și Henri de Toulouse-Lautrec (1864-1901), printre alții. Influența orientalismului era puternică,

xilogravurile japoneze fiind atunci la modă. Un nou curent se înfiripa, sintetismul, în care părțile constitutive ale imaginii erau grupate pentru a compune o unitate de expresie. Munch aderă la acest curent și lucrează tocmai după aceste principii, dar expresia puternică a imaginilor create de el îl va transforma curând într-unul dintre fondatorii expresionismului de la începutul secolului XX. Între 1890 și 1900, Edvard Munch călătorește între Paris și Berlin, Lübeck, Copenhaga, Stockholm, Riviera, stațiuni balneo-climaterice germane, ș.a., verile petrecându-le însă în Norvegia. Se întretinea din veniturile primite de la colecționari și mecenai, ca dr. Max Linde și Harry Graf Kessler din Germania și bancherul Ernst Thiel din Stockholm. La Berlin începe marea lucrare a vieții sale intitulată Friza vieții și expune primele șase picturi din ciclul Die Liebe ("Iubirea"). Aici participă la viața boemă alături de scriitorii suedezi August Strindberg și polonezul Stanislaw Przybyszewski. Acesta din urmă scrie prima biografie asupra lui Edvard Munch, intitulată Das Werk des Edvard Munch ("Opera lui Edvard Munch"). Reîntors la Paris, Munch se întâlnește cu poetul Stéphane Mallarmé (1842-98) și omul de teatru Aurélien Lugné-Poe (1869-1940), fondator în 1893 al Théâtre de l'OEuvre, specializat între altele în teatrul lui Ibsen. Munch ilustrează programul la piesa Peer Gynt de Ibsen pusă în scenă la acest teatru, expune la Salon des Indépendants și începe să execute lucrări de artă grafică, în special litografii și xilogravuri.

Edvard Munch: "Vampir", 1895-1902,
xilogravură în culori.

Foto: © Moderna Museet, Stockholm.

Muncește mult, neglijându-și viața particulară. Se angrenează în imaginea instabilă a lumii de la sfârșitul secolului XIX, în care urbanizarea industrială se împletește cu dispariția valorilor considerate stabile de până atunci, iar radicalismul politic și spiritul de emancipare se amestecă cu vechea putere patriarhală, prostituția de stradă și sifilisul devastator în masă apărut ca urmare a acestor stări de lucruri. (Paralela cu sfârșitul secolului XX: răsturnări politice și de valori, pretinsa noua emancipare sexuală, apariția epidemiei de SIDA/AIDS în 1980 ș.a., nu numai că se impune, dar este și înspăimântătoare.) În 1899 o întâlnește pe Mathilde (Tulla) Larsen, fată de familie înstărită, de care se îndrăgostește. Relația lor se destramă însă în 1902, deoarece Munch nu vrea să se căsătorească, ba chiar se împușcă, probabil din greșeală, în degetul inelar de la mâna stângă. Prin activitatea sa grafică, începută la Berlin în 1894 cu gravuri în acvaforte și litografii, Edvard Munch urmărea atât să atingă un public mai larg, cât și să câștige ceva

bani. Deja prin anii 1880 începuse să lucreze cu gravură în tehnicile de radieră și acvaforte. Primele sale lucrări de grafică gravată au fost versiuni ale propriilor picturi, însă după aceea s-a interesat mai mult de compoziții specifice pentru fiecare dintre genurile de gravură în care lucra. În 1896 realizează primele litografii în culori și xilogravuri. Xilogravura milenară și litografia seculară atunci sunt în acea vreme tehnici preferate în arta grafică, al cărui interes principal era orientat către crearea de mari contraste de tonuri în imaginea artistică. Aceste condiții tehnice și estetice se pare că i se potrivesc foarte bine lui Edvard Munch, care se folosește din plin și cu claritate de efectele de mari suprafețe de tuș negru contrastând cu spațiile lăse albe pe hârtie. În xilogravură el speculează nervurile și liniile anuale ale lemnului, transformându-le în elemente semnificative. La xilogravurile în culori taie cu fierăstrăul plăcile de lemn și acoperă diferitele bucățele cu culori separate, pentru a le reuni apoi în același bloc de lemn, în felul acesta evitând să graveze câte o placă pentru fiecare culoare în parte. Lui Edvard Munch îi plăcea așadar să experimenteze pe cont propriu, chiar în contradicție cu metodele și tehnicile de lucru consacrate. Acest lucru se constată și în bine, și în rău. Astfel, o parte dintre gravurile expuse acum sunt imprimate pe o hârtie care nu este potrivită acestei tehnici. Este vorba despre un fel de hârtie care este influențată de umezeală. Și deoarece procesul de tipărire a gravurilor include momente umede, multe dintre gravurile expuse au intrat la apă atunci când au fost executate! Ceea ce duce la constatarea că autorul lor nu posedă arta aceasta cu desăvârșire și că era cam necunoscător în materie. În expoziție sunt prezentate litografii în alb-negru și în culori, xilogravuri în culori, lucrări în acvaforte, și altele. Întâlnim aici un autopoortret litografic realizat în alb-negru din 1895, litografia în culori Păcatul din 1901, suita litografică Alfa și Omega din 1908, xilografia în culori Vampir din 1895-1902, și altele. În 1902, numărul de lucrări de artă grafică ale lui Edvard Munch era atât de mare, încât a dus la o primă catalogare a lor, inițiată de Gustav Schiefler.

În 1905 se desființează Uniunea Suedia-Norvegia, Suedia și Norvegia fiind de atunci țări de sine stătătoare. Edvard Munch se afla într-o intensă activitate de expoziții personale de pictură organizate la Viena, Paris, Copenhaga, Oslo și Praga. În 1906 se află în Germania. În 1916 cumpără ferma Ekely de lângă Oslo, unde se stabilește permanent. În 1927 are expoziții la Berlin și Oslo. După 1933, arta lui Munch este însă dezavuată de autoritățile naziste din Germania și, mai apoi, Norvegia: în 1937, 82 de lucrări ale lui sunt confiscate din colecțiile publice germane ca fiind entartet (degenerate), iar în 1942 autoritățile naziste norvegiene prezintă reprobativ patru dintre picturile sale în cadrul expoziției Artă și ne-artă, organizată la Galeria Națională din Oslo. Edvard Munch a murit la 23 ianuarie 1944, la ferma sa de la Ekely. Norvegia se afla atunci încă sub controlul trupelor de ocupație germană, care vor capitula abia la 7 mai 1945. Cu toate acestea, Munch a putut dona toate lucrările sale de artă rămase la succesiune orașului Oslo, care le-a acceptat fără condiții.

Edvard Munch a căutat să reprezinte esențele vieții, figurând în arta sa dragostea sălbatecă, pasiunea, boala și moartea, gelozia, neliniștea și melancolia. El a scris undeva că "Arta este propriul tău sânge de la inimă". Judecând după cele expuse în această expoziție de grafică, sângele inimii lui trebuie să fi fost tare negru.